

Dramatická výchova

MgA. Jana Haková

Úvod do dramatické výchovy:

Dramatická výchova je předmět, který patří do oblasti umění, konkrétně dramatické kultury. Tam spadá např. divadelní, filmové, multimediální a performační umění. Umělecké vyjadřování a umělecká interpretace reality je součástí lidského sociokulturního života a dramatická výchova tak patří do oblasti vzdělávání hned vedle výtvarné výchovy. Důležitým faktem, proč má dramatická výchova nezpochybnitelné místo v systému vzdělávání, je také to, že **pro jakékoli dramatické vyjádření potřebujeme zapojit vlastní tělo a hlas, tedy KOMUNIKOVAT**. A tady se už dotýkáme nejen uměleckého vyjadřování, ale i klíčových kompetencí.

V běžné dramatické situaci, která je orientována na prožitek hrajících, říkáme jí „**herní situace**“, komunikujeme s druhými lidmi, s postavami nebo s dalšími rolemi. Trénujeme tak komunikační dovednosti sami ze sebe nebo „v kůži někoho jiného“ (role, postava). Prožitek z této komunikace je opravdový, děti si jím projdou a vyzkouší si, co jejich jednání způsobuje a jak ovlivňuje druhé. Následná reflexe tohoto prožitku jim pomůže uvědomit si vlastní komunikační schopnosti, odhalit vlastní rezervy, poznat emoční zabarvení komunikace a pochopit principy různých typů komunikace (např. asertivní, konstruktivní, direktivní, submisivní, apod.).

V dramatické situaci určené pro diváka, říkáme jí jednoduše „**dramatická situace**“, ať už se jedná o diváka alá druhá polovina třídy nebo o toho opravdového při školním divadelním představení, se děti navíc učí sdělovat něco konkrétního pomocí svého těla a hlasu druhým lidem. Vyjadřují cíleně nějaký postoj, emoci, status, charakter nebo záměr, a tím se vědomě učí používat tělesnou energii, postavení těla, gesta, mimiku, sílu hlasu, proxemiku a také si procvičují vnímání reakcí těch, kterým je sdělení určeno. Dramatická situace tak nabízí procvičení dvojího komunikačního kanálu – směrem k ostatním partnerům v dramatické situaci a směrem k divákům. Reflexe takového jednání pomáhá dětem (kromě výše zmíněného přínosu u herní situace) kultivovat tělesný a hlasový projev, což má velký přínos pro jejich budoucí vystupování před druhými lidmi.

Tím vším se dramatická výchova z klíčových kompetencí nejvíce dotýká **kompetence komunikativní**. Protože činnosti v dramatické výchově jsou skupinové – společně fungujeme v herní situaci, vytváříme dramatickou situaci, připravujeme scénku, inscenaci atp., dochází ke kultivaci dovedností, schopností, znalostí a postojů také v rámci **kompetence sociální a personální a kompetence k řešení problémů**. To jsou tři hlavní, kterým se činnosti v dramatické výchově nikdy nevyhnou. Ostatní klíčové kompetence mohou být kultivovány jako obsah herních či dramatických situací. Když si například třída vezme jako námět nějakou historickou událost, rozdělí si role a událost si přehraje, v následné reflexi pojmenuje různé úhly pohledu přítomných postav, jejich názory a motivace k činům, které utvářely vývoj české společnosti, dostáváme se mj. ke kompetenci občanské. Stejně to může být s kompetencí k učení nebo pracovní. Zvláště u menších dětí, které si rády hrají na různá povolání, bude herní prozkoumávání pracovní kompetence radostí a učením zároveň.

Obsah doplňujícího vzdělávacího oboru dramatická výchova je v RVP postavena na třech pilířích, které na sebe vzájemně navazují a rozvíjejí děti od základů běžné mezilidské komunikace, přes vnímání dramatického umění až ke schopnosti vlastního vědomého vyjadřování před divákem.

1. Základní předpoklady dramatického jednání

Společenství praxe pro rozvoj sociálních a občanských kompetencí: zkušenostní učení s využitím pohybových her, psychomotoriky, výchovy v přírodě a dramatické výchovy,
CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000661

Sem patří tři okruhy dovedností, které jsou velmi blízké každodenním situacím ve školních kolektivech a které mohou pedagogové nejsnáze převést do svých vyučovacích hodin.

- **psychosomatické dovednosti** – práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla a verbální a neverbální komunikace
- **sociálně komunikační dovednosti** – spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení, organizace tvůrčí skupinové práce
- **herní dovednosti** – fungování v roli, respektování pravidel, aktivní rozvíjení hry

2. Proces dramatické a inscenační tvorby

Sem patří okruhy dovedností, které jsou pro děti důležitým základem pro budoucí uplatnění v zaměstnání. Tady je položen základ pro vystupování před druhými a na veřejnosti beze strachu a trémy. Jde o vědomou práci s vlastním tělem a hlasem, o vědomé vyjadřování sama sebe a toho, co chci sdělit. Ve druhé řadě jde opět o důležité sociální dovednosti, kdy se děti při tvorbě a předvedení dramatické situace potřebují domluvit a společně něco vytvořit, rozdělit si role nejen ty dramatické, ale i ty funkční jako jsou režisér, herec, dramaturg, kostymér, osvětlovač, technik, fotograf, atd.

Podstata dramatické situace spočívá v tom, že vždy obsahuje nějaký konflikt (kolize, krize, peripetie), který se děti učí v různých postavách nahlédnout a řešit, a tím se zároveň učí zvládání konfliktů v běžném životě. Důležitým prvkem bude opět reflexe, kterou pedagog s dětmi vede a sebereflexe dětí v konkrétních dovednostech.

- **náměty a témata v dramatických situacích** – jejich nalézání a vyjadřování y práce na postavě – charakter, motivace, vztahy
- **konflikt jako základ dramatické situace** – řešení konfliktu jednáním postav
- **dramatická situace, příběh** – řazení situací v časové a příčinné následnosti, dramatizace literární předlohy
- **inscenační tvorba** – dramaturgie, režie, herecká práce, scénografie, scénická hudba a zvuk
- **komunikace s divákem** – prezentace, sebereflexe

3. Recepce a reflexe dramatického umění

Do této skupiny patří znalosti, které jsou pro oblast divadelní kultury důležité a mají pro děti několik přínosů. Pomáhají jim pochopit vlastní praktickou část práce v herních a dramatických situacích i na znalostní úrovni (prvky dramatu, žánry, druhy), pomáhají jim zorientovat se v současném dramatickém umění a utvořit si na něj vlastní názor a rozšiřují jim chápání historických událostí o kontext dramatického umění.

- **základní stavební prvky dramatu** – situace, postava, konflikt, téma, vrchol, gradace
- **základní dramatické žánry** – komedie, tragédie, drama
- **základní divadelní druhy** – činohra, loutkové divadlo, opera, opereta, muzikál, balet, pantomima
- **současná dramatická umění a média** – divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba
- **vybrané etapy a typy světového a českého divadla**
- **výrazné osobnosti české a světové dramatické tvorby**

V dramatické výchově je důležitým stavebním prvkem **reflexe**. Při reflexi základních předpokladů dramatického jednání a dramatické a inscenační tvorby se vždy snažíme o **přenos získaných zkušeností do běžného života dětí**. Dramatická výchova je prostředkem pro kultivaci komunikačních a sociálních dovedností a jejím cílem je podpořit vývoj zdravé komunikativní osobnosti, která je

přirozeně sebevědomá a empatická, umí spolupracovat, respektuje práci druhých, dodržuje skupinová pravidla a nebojí se přispět svým osobitým způsobem ke společnému výsledku. Tohle a mnohem více je potenciál dramatické výchovy a je jen v rukou pedagoga, nakolik se jej podaří využít. Reflexe po herním zážitku dětí může být zaměřena na různé oblasti – komunikace, spolupráce, řešení konfliktů, tvorba, pravidla, dramatická kultura atd. V každé situaci se vždy objeví najednou hned několik příležitostí, kam lze reflexi zavést. Úkolem pedagoga je zaměřit pozornost dětí tím směrem, který nejvíce souvisí s jeho aktuálními pedagogickými cíli.

Principy dramatické výchovy lze využít téměř v jakémkoli předmětu povinné školní docházky. Otázkou vždy bude, jaký cíl má toto použití naplnit. I krátká scénka může v dějepise pomoci k zapamatování konkrétní historické události a pochopení názorové různosti tehdejších historických osobností. Pravidelné argumentační klání na začátku hodin českého jazyka jistě přispěje k nárůstu sebevědomí, odbourání trémy a zlepšení komunikačních dovedností. V hodinách občanské výchovy můžeme pomocí herních situací prozkoumávat aktuální občanská témata a vést děti k vlastnímu občanskému názoru. Dramatická výchova nabízí řadu využití, ať už jako prostředek k dosažení výchovných a vzdělávacích cílů v rámci jiného předmětu nebo jako svébytný předmět z oblasti dramatické kultury se svými vlastními pedagogickými cíli.

Doporučená literatura:

- Budínská, H. (2012). *Hry pro šest smyslů*. Praha: NIPOS-ARTAMA.
- Komenský, J. A. (1970). *Školní hry a výchova*. Praha: ÚDLUT.
- Macková, S. (2004). *Dramatická výchova*. Brno, JAMU.
- Machková, E. (2013) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál.
- Machková, E. (2013) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro starší školní věk*. Praha: Portál.
- Machková, E. (2012) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro středoškoláky*. Praha: Portál.
- Machková, E. (1990). *Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací*. Praha: SKKS.
- Slavík, M. (1996). *Cesta k divadelnímu tvaru s dětským kolektivem*. Praha: IPOS-ARTAMA.
- Valenta, J. (1999). *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik*. Praha: ISV nakladatelství.
- Valenta, J. (1995). *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky. Hraní rolí ve výchově a vyučování (s hlavním zřetelem k výchovné dramatice). Dramatická výchova a rozvoj sebevědomí (dětí a dospělých)*. Praha: ISV nakladatelství.